

‘Op het toneel schrijf ik het dagboek van mijn leven’

REGISSEUR Ivo van Hove wordt deze maand zestig en is drukker dan ooit. De Vlaamse directeur van Internationaal Theater Amsterdam, die nu hoge ogen gooit met zijn regie van ‘Een klein leven’, is inmiddels wereldberoemd en zoekt nog altijd naar ‘zo echt mogelijk’ theater. ‘In deze fase van mijn leven gaan de deuren voor me open.’

interview Sandra Kooke foto Jörgen Carls

Mag ik...?’ Ja, knikt Ivo van Hove nog voor de zin is afge- maakt. De verslaggeef- ster mag haar mo- biele op- telijde op te ne- men. Geen woord te veel bij Van Hove: het efficiënte gebruik van tijd van de Vlaamse regisseur is legendarisch en verklaart voor een deel hoe hij zijn werk in Amsterdam combineert met een imposante internationale carrière.

Van Hove is hot. Vooral sinds hij in 2014 met ‘A View From the Bridge’ in Londen en New York furore maakte en prijzen in de wacht sleepte. Buitenland- se critici roemen de manier waarop hij bestaande teksten als nieuw present- teert, met een koele buitenkant en een zinderende binnenwereld. Grote ster- ren als Juliette Binoche (‘Antigone’), Ju- de Law (‘Obsession’), David Bowie (‘La- zarus’) wilden met hem werken.

Ook voor Van Hove als operaregis- seur gaan alle deuren open, in 2019 zelfs die van The Metropolitan Opera in New York. In 2020 volgt op Broadway zijn nieuwe regie van ‘West Side Story’. Maar het middelpunt van zijn leven is nog altijd Toneelgroep Amsterdam, te- genwoordig Internationaal Theater Am- sterdam genaamd, waar hij sinds 2001 directeur is en opvallende voorstellin- gen maakte als ‘Romeinse tragedies’ en ‘Kings of War’.

De keerzijde van dat internationale succes is dat tijd schaars wordt. Eerdere interviewaanvragen werden afgewezen wegens tijdsgebrek, maar in juni kwam eindelijk groen licht: eind augustus, rond de repetities van ‘Een klein leven’, was Van Hove beschikbaar.

Slank, sober gekleed, een gesloten gezicht. Maar als het gesprek begint, verandert er iets aan de andere kant van de tafel in zijn Amsterdamse werkka- mer. Van Hove’s gezicht opent zich, er klinkt geregeld vrolijk gelach en zijn ogen sprankelen innemend. Het is niet of hij zichzelf ‘aan’ heeft gezet. Na de afsluitende zinnen – ‘bedankt voor het gesprek, graag gedaan’ – gaat het ge- zicht weer dicht. ‘Ik kan goed zwij- chen’, verklaart hij. ‘Daar sta ik om be- kend. Nu zit ik in dit interview, over een uur begint de repetitie. Nu denk ik niet aan de repetitie, straks ga ik niet tobben over wat ik in het interview heb gezegd.’

Van Hove wordt eind deze maand zestig, reden waarom er dit jaar maar liefst vier boeken over de regisseur uit- komen, in Nederland, België, de Ve- renigde Staten en Canada. Het is inmid- dels bijna veertig jaar geleden dat hij met zijn levensgezel Betina Abramovic, Beuys liet zich opsluiten met een coyote, hij leefde een paar dagen met een wild diertje.

“Nee, ik ben sowieso geen man van ver- jaardagen. Voor mij is het gewoon een dag die voorbij tikt. Er is wel het besef dat het leven eindigt is. Dat heb ik mijn hele leven al gehad, maar dat wordt steeds sterker. Tegenwoordig kies ik mijn projecten met nog meer zorg. Vroeger kon ik geen projecten afzeg- gen, nu wel. Waarom zou ik me bezig- houden met iets waarin ik niet meer ge- loof? Zonde van de tijd.”

“Toch heb ik niet de neiging om nu terug te kijken. Er gebeurt zoveel in mijn leven. Het is niet iedereen gege- ven om op zijn zestigste zulke nieuwe uitdagingen te krijgen. Ik heb dat geluk wel, voor een deel afgedwongen, denk ik. Daardoor heb ik veel om over na te denken, ik moet mij verhouden tot nieuwe mensen en omstandigheden.”

In deze fase van uw leven ligt Broad- way zo gezegd aan uw voeten. Hoe er- vaart u dat succes zelf?

“Kijk, ik heb geluk gehad, maar ik heb ook, met mijn team, iets heel moois ge- maakt. De eerste stap op Broadway was met A View From the Bridge, waarvoor ik in 2016 de Tony Award voor de beste regie en productie kreeg. Nog nooit had een Europeaan deze Amerikaanse prijs gewonnen. Natuurlijk was ik daar trots op. Ja, sorry hoor, dat ga ik echt niet re- lativeren. Het jaar daarvoor won ik in Engeland de Olivier Award, in 2017 de Franse prijs voor ‘Les Damnés’. Die dingetjes heb ik thuis allemaal op de kast gezet.”

“Maar je moet er ook weer niet te lang bij stilstaan. De dag na de Tony Awards zat ik al in Parijs in het repeti- tielokaal voor het volgende stuk. Daar hebben ze me toen de hele dag schert- send Tony genoemd (lacht). Ik heb ge- leerd te genieten van deze momenten. Dat feest bij die Tony Award, je wordt rondgereden in een enorme auto: je voelt je echt belangrijk. Maar het is maar belangrijk voor één dag.”

Heeft u niet de neiging af en toe in uw arm te knijpen en u af te vragen of dat jongetje uit Kwadaamechelen nu echt een ster is in New York?

“Ik denk toch wel dat ik het verdiend heb. Waarom zou ik vals bescheiden zijn? Je krijgt de erkenning dat je iets hebt gemaakt wat ertoe doet. We doen ertoe in Engeland, Frankrijk, Amerika, België, Nederland.”

Bijna veertig jaar geleden begon u met experimentele, performance-achtige voorstellingen. Nu baseert u zich juist op tekstrepertoire. Is er desondanks een constante in al uw werk?

“Ik vind dat performance-elementen nog steeds in mijn voorstellingen zit- ten, ook al heb ik die liefde voor teksten ontwikkeld. Bij performance is wat je voor je ziet echt, bij theater is het ge- speeld. Wat mij enorm heeft geïnspire- erd in mijn jonge jaren zijn perfor- mances van mensen als Joseph Beuys en Marina Abramovic. Beuys liet zich opsluiten met een coyote, hij leefde een paar dagen met een wild diertje.”

‘Ik ben altijd in gevecht met het feit dat theater fake is. Het mag geen fake zijn.’

Wat is daar zo bijzonder aan?

“Het gevaar. Abramovic richtte minu- tenlang een vlijmscherpe pijl op de borst van haar vriend. Op die momen- ten weet je: dit is echt, je kunt er niet omheen. Ook al is het door iemand be- dacht en dus kunst. Naar zulke momen- ten zoek ik altijd in mijn voorstellin- gen: een moment waarop iets echt is.”

Waarom moet dat er zijn in theater?

“Omdat ik altijd in gevecht ben met het feit dat theater fake is. Het mag geen fake zijn, het moet zo oprecht mogelijk zijn. Het lichamelijke moet echt zijn en de emoties puur en juist. Theater moet zo geloofwaardig zijn dat je je helemaal kunt verplaatsen in de situatie op het toneel, zodat je even vergeet dat het al- lemaal gespeeld is. Dat is voor mij de constante uitdaging.”

En de reden om toneel te maken?

“Nou, ik heb ook iets te vertellen, denk ik. De reden dat ik opera en toneel maak, is omdat ik zo het dagboek van mijn leven schrijf. Hoe ik me voel, hoe ik denk over de wereld en over andere mensen, daar maak ik voorstellingen over, zoals anderen een boek schrijven. Daarom vind ik het niet erg om veel te werken: ik kan mij uiten in het theater. In het repetitielokaal viel ik me thuis, letterlijk.”

“Het lijkt misschien niet zo, maar ik ben heel schuchter. Smalltalk, ik kan dat niet opbrengen. Daarom ben ik op mijn best in het theater, want daar weet ik dat ik iets te vertellen heb. Dat kan fout of niet zo goed zijn, maar ik heb iets te melden.”

Tech baseert u zich tegenwoordig altijd op teksten, boeken of scripts van anderen. Ook nu weer met ‘Een klein le- ven’.

“Via deze omweg kan ik beter vertellen over wat ik voel en denk over de wereld. Een tekst is nooit objectief, je kunt nooit gewoon spelen wat er staat. Een tekst moet je altijd interpreteren. En in elk jaar van je leven kom je tot andere interpretaties. Ik merk dat nu met de #MeToo-beweging: de mannenrol in een van mijn volgende stukken, ie- mand die alleen in macht geïnteres- seerd is, krijgt daardoor een heel nie- ue dimensie.”

Tech werd het u wel verweten dat uw stukken niet geëngageerd genoeg zijn, dat u voor een huwelijksdrama kijkt terwijl de wereld in brand staat.

“Dat is oude koek. Kijk dan wat ik ge- maakt heb, om te beginnen tien jaar te- rug met Romeinse tragedies, Kings of War, ‘The Crucible’, ‘Network’. Noem maar op. Maar men moet het engage- ment wel willen herkennen, he. Ik doe nu Een klein leven, dat gaat over zwaar seksueel misbruik. Daar staan elke dag de kranten vol van.

“De lijn heb ik gevonden toen ik in 2006 aan de opera ‘Der Ring des Nibe- lungens’ van Wagner begon. Ik ben toen van alles gaan lezen, teksten waarvoor ik een hedendaagse Ring zou kunnen

maken. Zo ontdekte ik de politicoloog Benjamin Barber. Iedereen zou zijn ‘I- had Versus McWorld’ moeten lezen, een boek uit 1995 dat alle latere span- ningen in de wereld al voorspelde. De Ring heb ik helemaal opgebouwd aan de hand van hedendaagse filosofen, po- liticologen en sociologen. Dat is voor mij een eyeopener geweest.”

“Na 9/11 was de wereld veranderd, maar ik wist de eerste jaren niet hoe ik me daartoe moest verhouden op het to- neel. Het heeft me een paar jaar gekost om mijn verhaal te vinden. Via de Ring is dat begonnen. Het goud waar het in de Nibelungen om draait, werd bij mij de digital highway. Nou, dat is het nog altijd, he. Ik zou de Ring dolgraag nog eens doen.”

“Ook in de Couperus-trilogie, die ik kort geleden maakte, zit die blik op de wereld. Couperus vind ik een heel politi- tieke schrijver. ‘De stille kracht’ is geen Haags drama, maar vertelt over de clash tussen twee culturen.”

Vindt u het misschien te makkelijk om een puur politiek verhaal op het toneel te zetten?

“Maar wat is politiek? Ik zie politiek niet als partijpolitiek, maar in de maatschappelijke betekenis van ‘polis’, sa- menleving. Ik was dit jaar voor het eerst in Athene en werd daar overwel- digd door de Akropolis. Niet vanwege het Parthenon, maar wat zie je daar om- heen? Twee theaters, het ene voor tekst, het andere voor muziek; de rots waarop de rechtspraak plaatsvond; een centrum van wetenschap; en aan de voet van de Akropolis de plek waar men samenkwam om te discussiëren over politiek.”

“Dat hele spectrum, de polis, vind ik veel interessanter dan partijpolitiek. Ik ben er een beetje heftig over, omdat ik maar niet loskom van dat label in Ne- derland. Niet dat ik ervan wakker lig, maar het is totale onzin. Soms wordt politiek theater verward met het opzet- ten van een Trump-pruik. Maar in de Verenigde Staten hebben alle recensen- ten in de Richard III van Hans Kesting de voorafschaduw van president Trump gezien.”

Is er in deze fase van uw leven nog iets wat u grung zou doen?

“West Side Story wilde ik graag doen. Ik ben naar de enige producer gestapt die dit waar kon maken. Vergis je niet, van het budget zou je in Nederland heel wat films kunnen maken. In deze fase van mijn leven gaan de deuren voor me open: ik kan een project toelichten en de beste producer krijgen. In The Met regisseer ik ‘Don Giovanni’ met de bari- ton Peter Mattei, dat is de wereldtop.

“Dat is het fijne van deze fase van mijn leven. Ik heb hier bij Internatio- naal Theater Amsterdam een stel ac- teurs van wereldniveau, maar ook op andere plekken heb ik nu de mogelijk- heid om onder heel goede omstandig- heden te werken. Mijn agenda zit vol tot 2021. En elk project staat er om een reden.”